

KS. MARCIN SKŁADANOWSKI

MORALNOŚĆ ŻYCIA PUBLICZNEGO JAKO WARUNEK SPRAWIEDLIWOŚCI I POKOJU

STANOWISKO PATRIARCHY MOSKIEWSKIEGO
CYRYLA (GUNDIAJEWA) PRZEDSTAWIONE PODCZAS
ZGROMADZENIA UNII MIĘDZYPARLAMENTARNEJ W PETERSBURGU
W KONTEKŚCIE POLITYCZNEGO ZAANGAŻOWANIA
CERKWI ROSYJSKIEJ*

THE MORALITY OF PUBLIC LIFE
AS A CONDITION OF JUSTICE AND PEACE

THE POSITION OF PATRIARCH KIRILL (GUNDYAYEV) OF MOSCOW
AT THE ASSEMBLY OF THE INTER-PARLIAMENTARY UNION IN ST. PETERSBURG
IN THE CONTEXT OF POLITICAL ENGAGEMENT OF THE RUSSIAN ORTHODOX CHURCH

Abstract. The article is an analysis of Patriarch Kirill's speech at the assembly of the Inter-Parliamentary Union (IPU) in St. Petersburg. It primarily discusses the demand for moral consensus which is a condition for just rights and true peace. The article starts with a presentation of the specific political and religious context affecting the interpretation of both the IPU assembly in St. Petersburg as well as Patriarch Kirill's speech. Subsequently, his criticism of the liberal system of values as ineffective for moral consensus and the conditions of authentic moral consensus, as well as the role of religion in its elaboration are discussed.

Key words: Patriarch Kirill of Moscow; Russian Orthodox Church; Inter-Parliamentary Union; morality; public life.

Dr hab. MARCIN SKŁADANOWSKI, prof. KUL – pracownik naukowy Katedry Historii Dogmatów i Teologii Historycznej KUL; główne obszary badań: antropologia i etyka ekumeniczna, rosyjska myśl religijno-społeczna, relacje państwo – Kościół w dziejach Rusi i Rosji oraz we współczesnej Federacji Rosyjskiej; adres do korespondencji – e-mail: skladanowski@kul.pl

* Publikacja finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2016-2019.

WSTĘP

W dniach 14-18 października 2017 r. w Petersburgu odbyło się 137 Zgromadzenie Unii Międzyparlamentarnej (*Inter-Parliamentary Union, IPU*). Organizacja ta stawia sobie za cel wspieranie dialogu między parlamentaryzmem krajów członkowskich. Stanowi ona światowe forum wymiany myśli osób czynnie uczestniczących w życiu politycznym oraz odpowiedzialnych za kształtowanie prawodawstwa swoich krajów, jak też za kierunki rozwoju relacji międzynarodowych. Głównym obszarem tematycznym prac IPU jest obrona i promocja praw człowieka, które uważane są za kwestie kluczowe dla umacniania demokracji parlamentarnej i autentycznego rozwoju ludzkości¹.

Zgromadzenie w Petersburgu także było poświęcone różnym aspektom obrony praw człowieka, przy czym, w kontekście problemów doświadczanych obecnie w relacjach międzynarodowych, skupiono się na dialogu międzyreligijnym i międzyetnicznym jako środku promowania pluralizmu kulturowego oraz pokoju, zwłaszcza w obliczu wyzwań związanych z religijnie motywowanym terroryzmem i zaostrzającymi się w wielu regionach świata konfliktami etnicznymi². Deklaracja końcowa zgromadzenia wymieniła religię i przynależność etniczną wraz z innymi sferami życia ludzkiego oraz indywidualnymi cechami poszczególnych osób (takimi jak kultura, rasa, kolor skóry, język, tożsamość płciowa, orientacja seksualna czy przynależność polityczna) jako te wymiary życia ludzkiego, w których poszczególne osoby i społeczności powinny cieszyć się pełną wolnością³. Ten sam dokument wyraża wolę podjęcia działań na rzecz ochrony grup mniejszościowych w celu budowania otwartych, wielokulturowych społeczeństw. Z tą myślą proponuje się w nim nawet przeprowadzenie światowej konferencji dotyczącej dialogu międzyreligijnego i międzyetnicznego z udziałem głów państw, szefów parlamentów oraz przywódców światowych religii.

W tej sytuacji zrozumiąły wydaje się fakt, że jednym z gości zgromadzenia petersburskiego był patriarcha moskiewski Cyryl (Gundiajew). Wygłosił on

¹ Por. *Statutes of the Inter-Parliamentary Union*, <http://archive.ipu.org/strct-e/statutes-new.htm#1> (dostęp 20.01.2018).

² Por. *St. Petersburg Declaration on Promoting cultural pluralism and peace through interfaith and inter-ethnic dialogue*, <http://archive.ipu.org/conf-e/137/SPB-declaration.pdf> (dostęp 20.01.2018).

³ „We underscored the fact that all individuals must be allowed the full enjoyment of their equal and inalienable rights recognized in the Universal Declaration of Human Rights and other international human rights and humanitarian law treaties and standards, and that they should not be subject to discrimination on any grounds including culture, race, colour, language, ethnicity, religion, gender identity, sexual orientation, or political affiliation”. Tamże.

16 października 2017 r. przemówienie do uczestników zgromadzenia, poświęcone przede wszystkim konieczności zasad moralnych w polityce i w stanowionych prawach. Przedstawiany artykuł jest próbą analizy tego wystąpienia, a zwłaszcza zawartego w nim kluczowego postulatu, jakim jest konsensus moralny, będący dla patriarchy Cyryla warunkiem sprawiedliwych praw oraz autentycznego pokoju w relacjach międzynarodowych. Punktem wyjścia przedstawianych rozważań jest specyficzny kontekst polityczno-religijny, wpływający na interpretację zarówno samego zgromadzenia IPU w Petersburgu, jak też rzucający światło na wymowę przemówienia patriarchy Cyryla. W następnej kolejności przedstawiona będzie dokonana przez Patriarchę krytyka liberalnego systemu wartości oraz warunki autentycznego konsensusu moralnego, a także rola religii w jego wypracowywaniu.

1. KONTEKST POLITYCZNO-RELIGIJNY

Przemówienie patriarchy Cyryla w Petersburgu zasługuje na analizę z kilku powodów. Przede wszystkim wraz z zaostrzeniem się politycznego napięcia w relacjach Federacji Rosyjskiej z krajami Zachodu w wyniku rosyjskiego zaangażowania w konflikcie ukraińskim Rosyjska Cerkiew Prawosławna, deklarując wolę działalności na rzecz pokoju na Ukrainie i porozumienia rosyjsko-ukraińskiego, zajęła w konflikcie stanowisko następczące trudności z perspektywy tematu zgromadzenia w Petersburgu⁴. Również w od-

⁴ Zob. np. *Рождественское интервью Святейшего Патриарха Кирилла телеканалу „Россия”* [Rozhdestvenskoye interv'yu Svyateyshego Patriarkha Kirilla telekanalu „Rossiya”], <http://www.patriarchia.ru/db/text/5095439.html> (dostęp 20.01.2018). W samym przemówieniu petersburskim patriarcha Cyryl mocno podkreśla, że w konflikcie cywilnym na Ukrainie Rosyjska Cerkiew Prawosławna chce zaangażować się w zaprowadzanie pokoju, opowiadając się za pojednaniem narodowym, rezygnacją z wrogości i przemocy. Z drugiej strony dezawuuje podobne wysiłki innych Kościołów, sądząc, że Ukraińska Cerkiew Prawosławna (Patriarchatu Moskiewskiego) jest jedyną siłą zdolną wesprzeć pokojowe rozwiązanie konfliktu. Wreszcie mocno oskarża władze ukraińskie o dyskryminację tej Cerkwi, a nawet o walkę z nią. (por. *Выступление Святейшего Патриарха Кирилла на 137-й Ассамблее Межпарламентского союза* [Vystupleniye Svyateyshego Patriarkha Kirilla na 137-y Assambleye Mezhparyamentskogo soyuza], <http://www.patriarchia.ru/db/text/5037851.html> (dostęp 20.01.2018) (dalej: *Выступление* [Vystupleniye]). We wcześniejszych wypowiedziach oskarża z kolei o podsycanie konfliktu „schizmatyków i unitów”, czyli ukraińskie Cerkwie prawosławne niepodlegające patriarchatowi moskiewskiemu („niekanoniczne”) oraz Ukraiński Kościół Grekokatolicki (por. *Святейший Патриарх Кирилл призвал предстоятелей поместных Церквей возвысить голос в защиту православных христиан востока Украины* [Svyateyshiy Patriarkh Kirill prizval predstoyateley pomestnykh Tserkvey vozvysit' golos v zashchitu pravoslavnykh khristian vostoka Ukrainy], https://mospat.ru/ru/2014/08/14/news_106782) (dostęp 20.01.2018).

niesieniu do wojny domowej w Syrii wypowiedzi patriarchy mają charakter ambiwalentny. Z jednej strony wyraźnie podkreśla on, także w czasie zgromadzenia UIP, że Cerkiew rosyjska włączyła się w pomoc humanitarną w Syrii, kierowaną nie tylko do chrześcijan, ale również do przedstawicieli innych wspólnot. Z drugiej strony wydaje się w pewnej mierze usprawiedliwiać podejmowane przez armię rosyjską działania o charakterze zbrojnym, których ofiarami w Aleppo była także ludność cywilna⁵.

Ponadto w toczących się w samej Rosji dyskusjach światopoglądowych, które sprowadzają się do jej odróżnienia jako kraju „duchowych fundamentów” (*духовные скрепы* [*dukhovnyye skrepy*]) od upadającego moralnie Zachodu, rysuje się jednoznaczne stanowisko Cerkwi rosyjskiej w kwestii zasad moralnych w życiu publicznym oraz dopuszczalnego zakresu indywidualnych swobód⁶. W takim kontekście stanowisko patriarchy Cyryła, wyrażone w przemówieniu do parlamentarzystów, nabiera szczególnego znaczenia – umożliwia ono bowiem rozpoznanie, co współczesna Cerkiew rosyjska rozumie przez moralność i prawa człowieka oraz jakich działań w tym zakresie domaga się od przedstawicieli władz państwowych i innych uczestników życia politycznego.

2. KRYTYKA ZACHODNIEGO LIBERALNEGO SYSTEMU WARTOŚCI

Patriarcha Cyryl uważa, że we współczesnym świecie, targanym różnymi konfliktami, poszukiwanie moralnego konsensusu jest koniecznością⁷. W Petersburgu patriarcha nie definiuje moralności (*мораль, нравственность* [*moral', npravstvennost'*]), niemniej jednak w innym wystąpieniu, poświęconym tej samej problematyce, wskazuje, jak rozumie to pojęcie: moralność to całość przyjętych w tym czy innym organizmie społecznym norm postępowania i relacji z innymi. Normy moralne są zatem następstwem ukierunkowania ludzi na ludzkie (*человеческие* [*chelovecheskiye*]), dobre, godne, szlachetne i sprawiedliwe relacje, czyli na wartości moralne⁸.

⁵ *Выступление* [Vystupleniye].

⁶ *Патриарх Кирилл: Впервые в истории законы на Западе пошли против нравственной природы человека* [Patriarkh Kirill: Vpervyye v istorii zakony na Zapade poshli protiv npravstvennoy prirody cheloveka], <http://www.pravoslavie.ru/98785.html> (dostęp 20.01.2018).

⁷ *Выступление* [Vystupleniye].

⁸ *Доклад Святейшего Патриарха Кирилла на открытии XXVI Международных Рождественских образовательных чтений* [Doklad Svyateyshego Patriarkha Kirilla na otkrytii XXVI

Moralny konsensus jest też dla patriarchy jedyną możliwą podstawą i uniwersalnym warunkiem pokojowego współistnienia różnych kultur i narodów we współczesnym świecie. Bez konsensusu moralnego nie jest możliwe ustanowienie sprawiedliwego pokoju. Wszelkie próby zadeklarowania takiego stanu, zwłaszcza po zakończeniu „zimnej wojny”, okazały się czczymi stwierdzeniami. W tym kontekście patriarcha Cyryl przypomina przepowiednię Francisa Fukuyamy⁹, którego zdaniem upadek bloku komunistycznego miałyby oznaczać „koniec historii”, będący zarazem początkiem trwałego pokoju, zapewniającego światu stabilny i przewidywalny rozwój, a relacje międzynarodowe opierającego na uniwersalnych, niekwestionowanych wartościach, za które sam Fukuyama i wielu innych przedstawiciele intelektualnych kręgów Zachodu uważają wartości liberalne¹⁰.

Przepowiednia „końca historii”, jakkolwiek chwytliwa i szeroko rozpropagowana, okazała się jednak całkowicie błędna. W tym miejscu patriarcha Cyryl zajmuje stanowisko często spotykane we współczesnej rosyjskiej myśli konserwatywnej. Błędem politycznej utopii Fukuyamy i podobnych mu myślicieli było arbitralne uznanie, że zachodnie wartości liberalne mają rzeczywiście uniwersalny charakter, a zatem ich rozpropagowanie i narzucenie innym niż zachodnie społeczeństwom i kulturom może dać ów moralny konsensus, będący warunkiem trwałego pokoju i stabilnego rozwoju¹¹. W rzeczywistości takie spojrzenie, absolutyzujące zachodni model liberalnej demokracji i związanej z nią koncepcji bezwzględnego prymatu jednostki w życiu społecznym oraz wolnego rynku w życiu gospodarczym, poniosło klęskę. Jak zauważa patriarcha Cyryl, „ostatnie dziesięciolecie XX wieku i zmierzające ku końcowi drugie dziesięciolecie XXI wieku pokazały, że te wartości, które były potwierdzane jako podstawowe, uniwersalne, jako jedyne możliwe źródło szczęścia ludzkości, nie wytrzymały próby czasu”¹². Nie zagwarantowały one światu ani pokoju, ani stabilności, ani autentycznej sprawiedliwości.

Mezhdunarodnykh Rozhdestvenskikh obrazovatel'nykh chteniy], <http://www.patriarchia.ru/db/text/5136032.html> (dostęp 20.01.2018).

⁹ Zob. F. FUKUYAMA, *Koniec historii*, tłum. Tomasz Bieroń, Marek Wichrowski, Kraków: Znak 2009.

¹⁰ *Выступление* [Vystupleniye].

¹¹ Por. А.Г. ДУГИН, *Международные отношения*, Москва: Академический проект 2014 [A.G. DUGIN, *Mezhdunarodnyye otnosheniya*, Moskva: Akademicheskiiy proyekt 2014], s. 308.

¹² „Последнее десятилетие XX века и подходящее к концу второе десятилетие века XXI показали, что те ценности, которые утверждались в качестве базисных, универсальных, в качестве единственно возможного источника счастья человечества, не выдержали проверки временем”. *Выступление* [Vystupleniye].

Stanowisko patriarchy Cyryła wpisuje się w rozpowszechnioną w Rosji krytykę zachodniej ekspansji kulturowej, zwłaszcza na płaszczyźnie aksjologicznej. Krytyka ta, nie bez racji, podnosi fakt, że wartości liberalne, które współczesny Zachód, korzystając z przewagi politycznej i gospodarczej, promuje czy też narzuca światu, wcale nie mają uniwersalnego ani niekwestionowanego charakteru¹³. Nawet w zachodnim kręgu kulturowym niektóre z nich nie są niepodważalne ani jednakowo ugruntowane w poszczególnych kulturach narodowych czy prawodawstwie państwowym. Dotyczy to zwłaszcza takich wartości, jak prymat jednostki nad wspólnotą, rozszerzanie zakresu praw człowieka o kolejne „prawa”, zgodnie z ideologiczną ewolucją zachodnich demokracji liberalnych, absolutyzacja zasad wolnego rynku przez stawianie go ponad autentycznym dobrem człowieka czy też marginalizacja religii przez usuwanie jej z przestrzeni życia społeczno-politycznego i gospodarczego do przestrzeni indywidualnego życia człowieka. Tym większą trudność wywołuje narzucanie tych wartości jako uniwersalnych innym społeczeństwom i kulturom, także tym, w których życie społeczne kształtowane jest na zasadzie prymatu wspólnoty, a czynnik religijny odgrywa wciąż wielką rolę – nie tylko w indywidualnym życiu człowieka, ale również w sferze społecznej, politycznej i gospodarczej. Niektórzy przedstawiciele rosyjskiego konserwatyzmu w tym aksjologicznym konflikcie, wyrażającym się w narzucaniu wartości zachodnich jako uniwersalnych, widzą przyczyny najtrudniejszych zjawisk dotyczących współczesny świat, takich jak konflikty etniczne, religijne, a przede wszystkim terroryzm¹⁴.

3. AUTENTYCZNY KONSENSUS MORALNY

W tym kontekście palące staje się pytanie o to, jak ma wyglądać autentyczny konsensus moralny, różny od narzucania swoich wartości i zasad postępowania jako uniwersalnych, a przez to deprecjonowania odmiennych systemów etycznych. Zdaniem patriarchy Cyryła konsensus moralny, prowadzący do sprawiedliwości i pokoju, musi obejmować dyskusję o wartościach, mających podstawowe znaczenie dla rozwoju świata i człowieka¹⁵.

¹³ Пор. А.Г. ДУГИН, *Война континентов. Современный мир в геополитической системе координат*, Москва: Академический проект 2015 [A.G. DUGIN, *Voyna kontinentov. Sovremennyy mir v geopoliticheskoy sisteme koordinat*, Moskva: Akademicheskiiy proyekt, 2015], s. 16.

¹⁴ Пор. ТЕНЗЕ, *Русская война*, Москва: Алгоритм 2015 [Russkaya vojna, Moskva: Algoritm 2015], s. 114-119.

¹⁵ *Выступление* [Vystupleniye].

Sprawiedliwość, z chrześcijańskiego punktu widzenia, nie może ograniczyć się jedynie do literalnego wypełniania norm prawnych, ustanawianych przez samych ludzi. Patriarcha Cyryl odwołuje się do starogreckiego pojęcia *Δικαιοσύνη* [*Dikaiosynē*], oznaczającego sprawiedliwość i prawość, a zatem świadczącego o ścisłym, organicznym związku sprawiedliwości i moralności. Co więcej, autentyczna sprawiedliwość nie jest możliwa bez oparcia się na Bożej Prawdzie¹⁶.

Wynika z tego, że konsensus moralny musi mieć wymiar antropologiczny. Powinien on opierać się na prawdzie o samej naturze człowieka, która jest tak ważna dla religii. Oznacza to, że z jednej strony społeczeństwo potrzebuje wspólnych wartości moralnych, koniecznych dla tego, aby człowiek żył w pokoju i szczęściu¹⁷. Z drugiej jednak strony oparcie tych wartości na prawdzie o człowieku, której ostatecznym źródłem jest Bóg, wskazuje, że nie ma ludzkiej wolności – jako autentycznej wartości – bez odpowiedzialności przed Nim¹⁸.

Patriarcha Cyryl podkreśla, że pomimo różnorodności kultur i tradycji wszyscy ludzie mają poczucie moralne wyrażające się w głosie sumienia. To wspólne poczucie stanowi podstawę konsensusu jako powszechna właściwość ludzkiej natury. O ile zatem próby sztucznego stworzenia „autentycznych uniwersalnych wartości” jako zasad pochodzących od człowieka, podlegających negocjacjom, a więc również zmiennych, a następnie narzucenia ich innym, okazały się bezskuteczne, o tyle odkrycie powszechności poczucia moralnego, sumienia, które nie zależy od człowieka, lecz jest wpisane w ludzką naturę przez jej Stwórcę, może być pewnym punktem oparcia dla konsensusu moralnego. Dlatego patriarcha Cyryl w mocnych słowach zauważa: „Wartość osoby ludzkiej jest uniwersalna nie dlatego, że

¹⁶ W wystąpieniu patriarchy pojęcie *Δικαιοσύνη* [*Dikaiosynē*] ukazywane jest jako uzupełnienie niewystarczającej zachodniej kategorii *iustitia* o niezbędny wymiar moralny: „У греков и римлян это понятие олицетворяла богиня Фемида или Юстиция соответственно. И сейчас справедливость, английское «justice», воспринимается нередко исключительно как буквальное следование нормативно-правовым нормам, в том числе в рамках суда. Но существует также древнегреческое понятие *Δικαιοσύνη* [...], которое также означает «справедливость», «праведность». И это очень важная трактовка, которая еще и еще раз свидетельствует об органической связи между справедливостью и нравственностью, праведностью”. W odniesieniu do prawdy patriarcha odwołuje się do etymologii rosyjskiego (czy raczej słowiańskiego) terminu „sprawiedliwość”: „Этимология русского слова «справедливость» также отсылает нас к понятию божественной Правды”. Там же.

¹⁷ Por. Доклад Святейшего Патриарха Кирилла на VI Рождественских парламентских встречах [Dokład Svyateyshego Patriarkha Kirilla na VI Rozhdstvenskikh parlamentskikh vstrechakh], <http://www.patriarchia.ru/db/text/5136936.html> (dostęp 20.01.2018).

¹⁸ Выступление [Vystupleniye].

człowiek jest abstrakcją i że istnieją normy umownej, racjonalnej moralności. Nie. W moralnym nauczaniu różnych tradycji religijnych widzimy zbieżność, odwołanie się do sumienia człowieka, które my, chrześcijanie, nazywamy głosem Bożym w naszych sercach”¹⁹.

4. ROLA RELIGII

Jak zauważa patriarcha Cyryl, z chrześcijańskiego punktu widzenia koniecznie należy przyjąć, że wszelkie ludzkie prawodawstwo, niezależnie od zmieniających się warunków, powinno opierać się na zasadach moralnych, które w ludzką naturę wszczepił sam Stwórca. Właśnie w imię zgodności ustanawianych przez ludzkie instytucje praw z naturą i powołaniem człowieka nie można zgodzić się na zerwanie związku między prawem stanowionym a prawem Bożym²⁰.

Przekonanie o konieczności oparcia konsensusu moralnego na prawdzie o człowieku pochodzącej od Boga Stwórcy, a nie na uwarunkowanych ideologicznie wartościach będących przedmiotem negocjacji, stanowi najpierw punkt wyjścia do prowadzonej z religijnej perspektywy krytyki niektórych tendencji we współczesnym, zwłaszcza zachodnim, świecie. Zdaniem patriarchy prawo i związane z nim wartości, nieoparte na naturze człowieka, są nie tylko nieprzydatne, ale również mają destrukcyjny charakter, ponieważ mogą chronić ludzkie wady i błędy, a ostatecznie prowadzić do moralnej degradacji społeczeństwa. W tym kontekście patriarcha przywołuje radziecką, motywowaną ideologią marksistowską, próbę stworzenia „nowego człowieka”, usuwającą tradycyjne normy moralne na rzecz idei postępu i udoskonalenia ludzkości. Podobne zideologizowane próby są jednak kontynuowane. Według patriarchy Cyryla oderwanie prawa i proponowanych wartości od moralności opartej na prawdzie o człowieku prowadzi do tego, że za normę uznaje się to, co tradycyjnie było uważane za akt naruszenia zasad moralnych²¹. W ten sposób ideologia wdziera się na miejsce prawdy, usiłując zmienić samego człowieka.

¹⁹ „Ценность человеческой личности универсальна не потому, что человек — абстракция и существуют нормы договорной рациональной морали. Нет. В нравственном учении различных религиозных традиций мы видим совпадение, апелляцию к совести человека, которую мы, христиане, называем голосом Божиим в наших сердцах”. Tamże.

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże; por. *Доклад Святейшего Патриарха Кирилла на VI Рождественских парламентских встречах* [Dokład Svyateyshego Patriarkha Kirilla na VI Rozhdestvenskikh parlament-skikh vstrechakh].

Religia ma jednak odpowiedź na takie negatywne i ostatecznie niszczące dla ludzkości zjawiska. Patriarcha mówi w tym kontekście o konieczności odwołania się do sumienia człowieka. Z jednej strony uznanie prymatu sumienia nad arbitralnie ustanawianymi wartościami chroni życie społeczne przez zideologizowaniem i upolitycznieniem, z drugiej zaś odrzuca radykalne rozwiązania, prowadząc do dialogu, także międzyreligijnego. Zresztą różnorodność religii, widoczna najbardziej na poziomie dogmatycznym, staje się mniej ostra na najbardziej elementarnym poziomie moralnym, gdzie mówi się o koniecznych warunkach pokojowego współżycia międzyludzkiego. W tym kontekście patriarcha przywołuje nakaz Chrystusa: „Jak chcecie, żeby ludzie wam czynili, podobnie wy im czyńcie!” (Łk 6,31), nazywany także „złotą regułą” moralności²². Ta głęboka zbieżność różnych religii może być trwałą podstawą autentycznego konsensusu moralnego ludzkości.

Według patriarchy Cyryla poszukiwanie konsensusu moralnego, a przez to zapewnienie ludzkości trwałego i sprawiedliwego pokoju, nie może obyć się bez religii. Zauważa on, że w wielu krajach można zauważyć zjawisko wzrostu roli tradycyjnych religii w przestrzeni społecznej i kulturowej. Ten wzrost wynika najpierw z samego charakteru religii, która jest w życiu ludzkim zjawiskiem fundamentalnym, odnoszącym się do każdego jego aspektu, ukierunkowującym go i nadającym mu sens. Z drugiej strony właśnie klęska areligijnych prób budowania pokoju i sprawiedliwości wzmagą dążenie wielu osób, aby zachować tę moralną podstawę życia społecznego, która związana jest z religią²³.

ZAKOŃCZENIE

Patriarcha Cyryl mocno podkreśla, że przyjęcie prawdy o człowieku i związanych z nią najgłębszych i najbardziej powszechnych zasad moralnych nie zatrzymuje się jedynie na płaszczyźnie indywidualnego życia człowieka. Dotyka ono również życia społeczeństwa i państwa oraz relacji międzynarodowych. Rzeczywista wartość stowionych praw sprawdza się w tym, na ile są one zakorzenione w naturze ludzkiej. W tym sensie można powiedzieć, że przemówienie w czasie zgromadzenia IPU w Petersburgu to sprzeciw patriarchy wobec próby oddzielania życia publicznego, w tym polityki międzynarodowej, od moralności oraz wołanie o uznanie dla sumienia we wszelkich aspektach ludzkiej działalności. Co więcej, z wystąpienia patriarchy przebija przekonanie, że autentyczna moralność, w życiu indywidualnym i społecznym, musi być oparta na prawdzie o człowieku, czyli ostatecznie zakorzeniona w Bogu.

²² *Выступление* [Vystupleniye].

²³ Tamże.

Wystąpienie patriarchy Cyryla nie jest jednak wolne od pewnych trudności, mających źródło nie w wypowiedzianych słowach, lecz w ich polityczno-religijnym kontekście. W sprzeczności wobec zachodzących na świecie przemian społeczno-kulturowych widoczny jest antyokcydentalizm, znamionujący zresztą znaczną część współczesnego rosyjskiego dyskursu publicznego. Szczególnie wyraźnym elementem tej antyzachodniej tendencji jest zwrócenie uwagi na aksjologiczną ekspansję Zachodu, wyrażającą się w uznaniu systemu wartości właściwego dla liberalnej demokracji za najlepszy z możliwych, a nawet uniwersalny, oraz w próbach narzucenia go innym krajom i narodom. Jakkolwiek podłożem tych stwierdzeń jest mocne przekonanie o nieskuteczności wszelkich prób konstruowania systemu wartości w oderwaniu od prawdy Bożej, to jednak faktem pozostaje, że zaprezentowany tok myślenia wpisuje się w religijno-polityczny dyskurs prowadzony przez władze Federacji Rosyjskiej²⁴, zmierzający do ukazania obecnego konfliktu Rosji z Zachodem przede wszystkim jako konfliktu w kwestiach fundamentalnych, w których stawką są tradycyjne wartości i związane z nimi normy życia indywidualnego i społecznego.

BIBLIOGRAFIA

- FUKUYAMA Francis: *Koniec historii*, tłum. Tomasz Bieroń, Marek Wichrowski Kraków: Znak 2009.
- St. Petersburg Declaration on Promoting cultural pluralism and peace through interfaith and inter-ethnic dialogue, <http://archive.ipu.org/conf-e/137/SPB-declaration.pdf> (dostęp 20.01. 2018).
- Statutes of the Inter-Parliamentary Union, <http://archive.ipu.org/strct-e/statutes-new.htm#1> (dostęp 20.01.2018).
- Выступление Святейшего Патриарха Кирилла на 137-й Ассамблее Межпарламентского союза [Vystupleniye Svyateyshego Patriarkha Kirilla na 137-y Assambleye Mezhpriamentnskogo soyuza], <http://www.patriarchia.ru/db/text/5037851.html> (dostęp 20.01. 2018).
- Доклад Святейшего Патриарха Кирилла на VI Рождественских парламентских встречах [Doklad Svyateyshego Patriarkha Kirilla na VI Rozhdestvenskikh parlamentских vstrechakh], <http://www.patriarchia.ru/db/text/5136936.html> (dostęp 20.01. 2018).
- Доклад Святейшего Патриарха Кирилла на открытии XXVI Международных Рождественских образовательных чтений [Doklad Svyateyshego Patriarkha Kirilla na otkrytii XXVI

²⁴ Tę kwestię poruszył prezydent Władimir Putin w przemówieniu otwierającym zgromadzenie UIP, wskazując, że w świecie nie może być ujednoczonych, szablonowych modeli rozwoju, ponieważ każde państwo ma naturalne i niepodważalne prawo do samodzielnego określenia swojego losu. Próby mieszania się w życie suwerennych krajów, bez uwzględnienia ich narodowej specyfiki, prowadzą jedynie do chaosu. *Открытие Ассамблеи Межпарламентского союза* [Otkrytiye Assamblei Mezhpriamentnskogo soyuza], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/speeches/55838> (dostęp 20.01.2018).

- Mezhdunarodnykh Rozhdestvenskikh obrazovatel'nykh chteniy], <http://www.patriarchia.ru/db/text/5136032.html> (dostęp 20.01. 2018).
- Дугин А[лександр] Г.: Война континентов. Современный мир в геополитической системе координат, Москва: Академический проект 2015 [DUGIN A(leksandr) G.: Voyna kontinentov. Sovremennyy mir v geopoliticheskoy sisteme koordinat, Moskva: Akademicheskii proyekt 2015].
- Дугин А[лександр] Г.: Международные отношения, Москва: Академический проект, 2014 [DUGIN A(leksandr) G.: Mezhdunarodnyye otnosheniya, Moskva: Akademicheskii proyekt, 2014].
- Дугин А[лександр] Г.: Русская война, Москва: Алгоритм 2015 [DUGIN A(leksandr) G.: Russkaya voyna, Moskva: Algoritm 2015].
- Открытие Ассамблеи Межпарламентского союза [Otkrytiye Assamblei Mezhpapamentskogo soyuza], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/speeches/55838> (dostęp 20.01. 2018).
- Патриарх Кирилл: Впервые в истории законы на Западе пошли против нравственной природы человека [Patriarkh Kirill: Vpervyye v istorii zakony na Zapade poshli protiv npravstvennoy prirody cheloveka], <http://www.pravoslavie.ru/98785.html> (dostęp 20.01. 2018).
- Рождественское интервью Святейшего Патриарха Кирилла телеканалу „Россия” [Rozhdestvenskoye interv'yu Svyateyshego Patriarkha Kirilla telekanalu „Rossiya”], <http://www.patriarchia.ru/db/text/5095439.html> (dostęp 20.01. 2018).
- Святейший Патриарх Кирилл призвал предстоятелей поместных Церквей возвысить голос в защиту православных христиан востока Украины [Svyateyshiy Patriarkh Kirill prizval predstoyateley pomestnykh Tserkvey vozvysit' golos v zashchitu pravoslavnykh khristian vostoka Ukrainy], <https://mospat.ru/ru/2014/08/14/news106782/> (dostęp 20.01. 2018).

MORALNOŚĆ ŻYCIA PUBLICZNEGO JAKO WARUNEK SPRAWIEDLIWOŚCI I POKOJU

STANOWISKO PATRIARCHY MOSKIEWSKIEGO CYRYLA (GUNDIAJEWY)
PRZEDSTAWIONE PODCZAS ZGROMADZENIA UNII MIĘDZYPARLAMENTARNEJ
W PETERSBURGU W KONTEKŚCIE POLITYCZNEGO ZAANGAŻOWANIA
CERKWI ROSYJSKIEJ

Streszczenie

Artykuł jest analizą wystąpienia patriarchy Cyryla podczas zgromadzenia Unii Międzyparlamentarnej (IPU) w Petersburgu, a zwłaszcza zawartego w tym przemówieniu kluczowego postulatu, jakim jest konsensus moralny, będący dla patriarchy warunkiem sprawiedliwych praw i autentycznego pokoju. Punktem wyjścia przedstawianych rozważań jest specyficzny kontekst polityczno-religijny, wpływający na interpretację zarówno samego zgromadzenia IPU w Petersburgu, jak też rzucający światło na wymowę przemówienia patriarchy. W następnej kolejności przedstawiona jest dokonana przez niego krytyka liberalnego systemu wartości oraz warunki autentycznego konsensusu moralnego, a także rola religii w jego wypracowywaniu.

Słowa kluczowe: Patriarcha Cyryl; Rosyjska Cerkiew Prawosławna; Unia Międzyparlamentarna; moralność; życie publiczne.